

Czesław Żaba

90-lecie Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

90th anniversary of the Chair and Department of Forensic Medicine
Poznan University of Medical Sciences

Z Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego
im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
p.o. Kierownik: dr n. med. C. Żaba

W pracy przedstawiono zarys historii Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu od momentu jej powstania do dnia dzisiejszego. Omówiono krótko zmiany w wyglądzie i organizacji siedziby instytucji. Zaprezentowano sylwetki wszystkich byłych kierowników Zakładu, ich wkład w rozwój i doskonalenie instytucji oraz kształtowanie nowej kadry naukowej medycyny sądowej. Dokonano wyszczególnienia i analizy osiągnięć organizacyjnych i naukowych pracowników, szczególnie uwzględniając ich wydawnictwa naukowe i zakres badań, które przyczyniły się do sprawnej działalności usługowej, na rzecz prokuratury i policji, jak również społeczeństwa.

The paper outlines the history of the Chair and Department of Forensic Medicine Poznan University of Medical Sciences since it was established until today. Changes in the appearance and organization of the seat of the institution were discussed briefly. The profiles of all former heads of the Department, their contribution to the development and improvement of the institution and formation of the new scientific forensic medicine staff were presented. The specification and analysis of the scientific staff achievements was performed, especially taking into account their scientific publications and scope of the research that contributed to the efficient service activities for the prosecution and police, as well as society.

Słowa kluczowe:

historia,
Katedra i Zakład Medycyny Sądowej,
Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Key words:

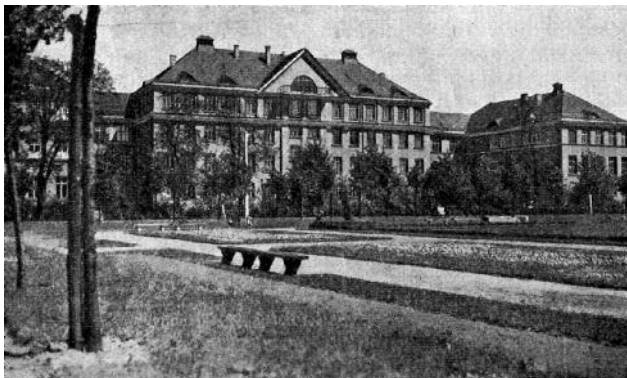
history,
Chair and Department of Forensic Medicine,
Poznan University of Medical Sciences

WSTĘP

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w październiku 2011 roku obchodzi 90-lecie istnienia. W 1919 roku powstał Uniwersytet Poznański, a wraz z nim Wydział Lekarski, w ramach którego powołano Zakład Medycyny Sądowej. Pierwszą siedzibą Zakładu Medycyny Sądowej było Collegium Medicum przy ulicy Fredry 10. Zakład mieścił się w zaledwie kilku pomieszczeniach, nawet nie posiadał własnej sali sekcyjnej. Po dziesięciu latach 7 października 1930 roku, dzięki staraniom prof. dr. med. Stefana Horoszkiewicza, Zakład przeniesiono do nowych pomieszczeń w gmachu Collegium Anatomicum Novum (dawnego „Pałacu Sztuki”, wybudowanego specjalnie na okoliczność zorganizowanej w Poznaniu w roku 1929 Powszechnej Wystawy Krajowej) przy ulicy Heliodora Święcickiego 6, w którym mieści się do dnia dzisiejszego. Przeniesienie Zakładu Medycyny Sądowej do nowej siedziby miało istotne znaczenie dla jego funkcjonowania.

Pierwotnie gmach Collegium Anatomicum miał być przeznaczony dla Zakładu Anatomii Opisowej, lecz wobec ówczesnych trudności finansowych Państwa, a także potrzeb Uniwersytetu, w budynku tym znalazły swą siedzibę także i inne zakłady. Do dyspozycji Zakładu Medycyny Sądowej na podsta-

wową działalność przeznaczono parterową, półkolistą, znacznych rozmiarów część gmachu. Po przebudowie w części tej wydzielono kilka sal do celów dydaktycznych, pracownie dla przeprowadzania badań naukowych oraz sądowo-lekarskich, które zabezpieczały potrzeby związane z nauczaniem, jak również ze statutową działalnością na rzecz organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Ryc. 1. Zdjęcie budynku Collegium Anatomicum z 1930 roku.

Fig. 1. Picture of the building Collegium Anatomicum in 1930.

W głównej części zakładu znajdowała się oszklona ze wszystkich stron gablota, służąca do rozpoznawania tożsamości zwłok osób nieznanymi. Usytuowana była ona w pomieszczeniu z osobnym wejściem dla publiczności. Sala sekcyjna posiadała dwa stoły sekcyjne, wykonane z płyt marmuru belgijskiego. Obok sali znajdował się gabinet, w którym urzędował sędzia śledczy, wykonujący w zakładzie podstawowe, przygotowawcze czynności sądowo-lekarskie. Przewidziano także pomieszczenie dla muzeum, w którym zgromadzono preparaty anatomopatologiczne oraz eksponaty z dziedziny sądowo-lekarskiej w ilości ponad 500 egzemplarzy. W muzeum duży zbiór stanowiły czaszki z różnego rodzaju obrażeniami, ponadto całkowicie zachowane zmumifikowane zwłoki, bogaty zestaw broni, zestawy pocisków różnego pochodzenia i kalibru, zbiory fotografii, narzędzi użytych do zbrodni, narzędzi do spędzania płodów, liczne pętle wisielcze oraz inne dowody rzeczowe. Do dnia dzisiejszego znaczna część eksponatów zachowała się, z wyjątkiem broni, pocisków, fotografii, narzędzi użytych do zbrodni, narzędzi do usuwania płodów i pętli wisielczych. Muzeum z powodu kłopotów lokalo-

wych zostało ostatecznie przeniesione do korytarza zakładu. Na terenie zakładu powstała sala wykładowa w zabudowie amfiteatralnej z miejscami dla około stu słuchaczy. W sali wykładowej znajdował się stół sekcyjny i epidiaskop, pozwalający na wyświetlanie obrazów w różnych kombinacjach makro- i mikroprojekcji. Pomieszczenie posiadało zastony opuszczane mechanizmem elektrycznym. Obok sali wykładowej umieszczono salę ćwiczeń dla słuchaczy, wyposażoną w stół laboratoryjny oraz wąskie stoły mikroskopowe z odpowiednimi pomocami naukowymi, takimi jak: mikroskopy, spektroskop, mikrospektroskop itd. oraz konieczne odczynniki chemiczne. Jednym z ważnych pomieszczeń był pokój badań, przeznaczony do przeprowadzania obdukcji sądowo-lekarskich, badań psychiatrycznych, oględzin kobiet podejrzanych o spędzenie płodu, zgwałconych i innych przypadków.

Ryc. 2. Zdjęcie biblioteki Zakładu Medycyny Sądowej z 1930 roku.

Fig. 2. Picture of the library of the Department of Forensic Medicine in 1930.

W nowych pomieszczeniach przewidziano miejsce na bibliotekę, w której ustawiono długie, wysokie szafy biblioteczne, a pośrodku duży, szeroki stół biblioteczny, oświetlany stołowymi lampami elektrycznymi. Obecnie biblioteka służy równocześnie jako miejsce spotkań naukowych oraz spełnia warunki nowoczesnego pomieszczenia dydaktycznego, wyposażonego w system audiowizualny.

W pozostałych pomieszczeniach umieszczono pracownię mikroskopową i część pracowni kryminalistycznej (identyfikacja pocisków i łusek, badania makroskopowe dowodów rzeczowych), pracownię badań biologicznych i biologiczno-chemicznych (badań krwi, nasienia, badań grupowych oraz

badania krwi na obecność alkoholu). Wydzielono również pracownię do badań chemicznych i toksykologicznych oraz badań kryminalistycznych (badania narządów wewnętrznych na obecność trucizn, badania lekarstw, pisma i atramentów, fałszywych monet itp.). W jednej z sal zaadoptowanej z części korytarza, wydzielono ciemnię fotograficzną. Ponadto, na parterze mieściła się sala, w której wykonywano przydatne w diagnostyce preparaty anatomicopatologiczne i sądowo-lekarskie. Na parterze znajdowała się szatnia dla słuchaczy, palarnia, a w długim korytarzu, biegnącym równolegle do korytarza głównego, umieszczono strzelnicę dla próbnego, testowego ostrzeliwania broni.

Druga część zakładu, mieszcząca się w suterenie, posiadała chłodnię przeznaczoną do przechowywania zwłok. Stanowiło ją pięć komór dla dziesięciu zwłok oraz jedna komora do przechowywania przez czas dłuższy części zwłok przestanych do badań chemiczno-toksykologicznych. Z pomieszczeń użytkowych wydzielono pokój przygotowawczy dla zwłok, w którym odbywały się ich pierwsze, dokładne oględziny, tuż po ich przyjęciu. Ponadto znajdował się tam stół wózkowy, na którym przemieszczano zwłoki, stół sekcyjny do obdukcji zwłok zwierzęcych oraz olbrzymi basen dezynfekcyjny wykładany kafelkami.

Ważne pomieszczenie stanowiła kaplica, wyposażona w ołtarz, świeczniki oraz kilka katafalków. Do kaplicy oraz pomieszczeń suterrenowych prowadziły od zewnątrz szerokie schody. W suterenie znajdowała się także zwierzętarnia, przeznaczona dla potrzeb biologicznych badań eksperymentalnych.

Stworzenie Zakładu Medycyny Sądowej było zasługą profesora Stefana Horoszkiewicza, jego pierwszego kierownika w latach 1921-1939. Prof. dr med. Stefan Horoszkiewicz (1874-1945) był uczniem wybitnego uczonego prof. Leona Wachholza z Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po odbyciu dalszych studiów w Paryżu u prof. Brouardela i Bertillona, posiadał on odpowiednie kwalifikacje, a ponadto wykazywał wyjątkowe zdolności organizacyjne, aby realizować cel, do którego dążył. Zależało mu, aby poziom poznańskiej placówki badawczo-dydaktycznej dorównywał przodującym ośrodkom w kraju.

W roku 1921 został on powołany na stanowisko profesora zwyczajnego Katedry Medycyny Sądowej, tworzącego się i rozwijającego wówczas Uniwer-

sytetu Poznańskiego. Po objęciu funkcji kierownika, z zapałem i energią oddał się dziełu organizowania nowego Zakładu Medycyny Sądowej. Po uzyskaniu w Collegium Anatomicum nowych pomieszczeń, dzięki jego staraniom nastąpiła również dynamiczna rozbudowa bazy dydaktyczno-usługowej i kadrowej, która umożliwiła rozpoczęcie samodzielnej, specjalistycznej pracy naukowo-badawczej, a w szczególności usługowej dla makroregionu wielkopolskiego. Efektem jego wysiłków było przygotowanie do samodzielnej pracy naukowej zespołu pracowników. Ich sukcesem był pokaźny dorobek naukowy, a poznański Zakład Medycyny Sądowej już w latach trzydziestych dorównywał najlepszym renomowanym ośrodkom w kraju. W tym czasie zakład był dobrze zaopatrzony w aparaturę naukową i przystosowany do prowadzenia specjalistycznych ekspertyz sądowo-lekarskich i analiz chemiczno-toksykologicznych. Kierownikiem pracowni chemiczno-toksykologicznej był doc. dr chem. Tadeusz Tucholski. Jednym z uczniów profesora Stefana Horoszkiewicza był dr med. Stanisław Łaguna, którego prace stanowią istotny wkład w rozwój nauk sądowo-lekarskich, a zwłaszcza publikacje dotyczące pozornego braku receptora A w grupie AB (1930), analizy tlenu węgla w zwłokach ekshumowanych (1931) oraz identyfikacji użycia broni palnej (1933). Na uwagę zasługują również prace dr med. Józefa Makowca, wykonane wspólnie z prof. Horoszkiewiczem, o wpływie ziemi, jako podłoża śladów krwawych (1937, 1938) oraz badania doświadczalne nad śmiercią przez powieszenie (Horoszkiewicz, 1937). Do wszystkich tych osiągnięć, obok swego kierownika prof. Stefana Horoszkiewicza, przyczynili się także: doc. dr med. Tadeusz Tucholski, dr med. Stanisław Łaguna, dr med. Józef Makowiec, dr chem. Maria Kapczyńska, dr med. Jerzy Czigrinow, dr med. J. Wusatowski oraz dr med. Bolesław Laszka.

Wybuch II wojny światowej w roku 1939 przerwał nie tylko rozwój Zakładu, lecz także zaburzył pracę usługową i badawczo-naukową. W okresie okupacji hitlerowskiej w 1939 roku polski Uniwersytet Poznański uległ likwidacji, po czym w kwietniu 1941 roku w jego miejsce utworzono Reichsuniversität Posen. Na kierownika Zakładu Medycyny Sądowej, wchodzącego w jego struktury, został powołany niemiecki profesor medycyny i oficer Luftwaffe Albert Ponsold, który do końca oku-

pacji pełnił tę funkcję. Po wojnie, od roku 1948, aż do przejścia na emeryturę w 1968 roku, Albert Ponsold pracował w Zakładzie Medycyny Sądowej w Münster. Zmarł w 1983 roku.

II wojna światowa nie oszczędziła poznańskich naukowców. W dniu 30 kwietnia 1940 roku w Katinii został stracony doc. Tadeusz Tucholski.

Wskutek przeżyć wojennych profesor Horoszkiewicz znacznie podupadł na zdrowiu i został przewieziony do Szpitala św. Łazarza w Krakowie. Dnia 12 marca 1945 roku, pomimo troskliwej opieki lekarskiej ze strony swego przyjaciela, prof. Aleksandra Oszackiego, profesor Stefan Horoszkiewicz zmarł.

W wyniku działań wojennych zakład odniósł również poważne zniszczenia, lecz znacząca część jego majątku przetrwała dzięki ofiarności personelu polskiego – laborantów Andrzeja Szymańskiego i Michała Worocha, którzy zdołali go zabezpieczyć przed dewastacją. Zakład w latach 1945-1946 reaktywował jego krótkotrwały kierownik dr med. Stanisław Łaguna (przedwojenny asystent i adiunkt prof. Stefana Horoszkiewicza). Dr Łaguna wykazał bardzo duże zaangażowanie w ujawnienie i udokumentowanie zbrodni hitlerowskich na terenie Poznania, współpracując z Główną i Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Z tej też dziedziny habilitował się, co zaskoczyło środowisko medyczne, gdyż spodziewano się po nim pracy z zakresu serohematologii sądowo-lekarskiej, w której osiągał znaczne sukcesy. W roku 1949 Stanisław Łaguna został przeniesiony do Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Warszawskiego, kierowanego przez prof. dr med. Grzywo-Dąbrowskiego, obejmując stanowisko docenta etatowego. W 1954 roku został profesorem nadzwyczajnym i pełnił przez pewien czas obowiązki prodziekana Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie.

Na następcę dr. Łaguny na stanowisku kierownika w styczniu 1946 roku został powołany prof. dr Sergiusz Schilling-Siengalewicz (1887-1951), wieloletni kierownik Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie. Prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz to kolejna znacząca postać poznańskiego Zakładu Medycyny Sądowej. Podobnie jak prof. Stefan Horoszkiewicz, nie wywodził się on ze środowiska poznańskiego.

W swoim dorobku naukowym posiadał już m.in. powszechnie uznany podręcznik toksykologii sądowo-lekarskiej, którego pierwsze wydanie ukazało

się w latach 1933-1935, a które wznowiono w 1947 roku. Natomiast w 1950 roku ukazał się podręcznik medycyny sądowej jego autorstwa, który cieszył się dużym powodzeniem wśród studentów. Jego staraniem dokonano ogólnej renowacji zakładu, po tym jak z wojennych zniszczeń rozpoczął jego odbudowę dr med. Stanisław Łaguna. Renowacja dotyczyła m.in. przebudowy niektórych pomieszczeń i zakupu urządzeń nowoczesnej pracowni chemiczno-toksykologicznej.

W 1948 roku, dzięki intensywnym zabiegom prof. Siengalewicza, przy Katedrze Medycyny Sądowej powstał Ośrodek Toksykologii Przemysłowej. Była to pierwsza tego typu placówka w Polsce. Ośrodek ten powstał jeszcze przed Instytutem Medycyny Pracy w Łodzi. Działalność naukowa Ośrodka dotyczyła rozwiązywania aktualnych zapotrzebowań z zakresu zagadnień szkodliwości toksycznych w rozwijającym się przemyśle. Poza badaniami z dziedziny toksykologii (Stanisław Łaguna: *Zatrucie olejkami komosowym*, 1945) w Zakładzie były prowadzone prace nad zagadnieniami serologicznymi (Ryszard Fidelski: *Problematyka grup krwi i konfliktów serologicznych*, 1948). W tym czasie dziesięć osób ukończyło rozprawy doktorskie, a wśród nich: Halina Seyfriedowa – o niektórych właściwościach serologicznych fazyny (1949), Edmund Chróścielewski – o wadach wrodzonych serca (1949) i Henryk Kopczyk – o zatruciu ołowiem (1950). Natomiast w roku 1946 odbyła się habilitacja dr med. Stanisława Łaguny.

Dnia 1 stycznia 1950 roku na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów utworzona została Akademia Medyczna w Poznaniu. W skład jej struktur, w ramach Wydziału Lekarskiego, wchodziła Katedra i Zakład Medycyny Sądowej.

W dniu 28 listopada 1951 roku w Poznaniu zmarł profesor dr Sergiusz Schilling-Siengalewicz. Jego nieoczekiwana śmierć zakończyła pewien ważny etap rozwoju Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu. Profesor pozostawił swoim następcom bogaty dorobek naukowy oraz znaczące zaplecze kadrowe. W okresie swej działalności w poznańskim zakładzie pod jego kierunkiem powstało około 200 prac. Sam profesor opublikował około 70 prac własnych. Po prof. Siengalewiczu pozostała jeszcze jedna trwała pamiątka w postaci bardzo wymownej i refleksyjnej sentencji łaćnińskiej, jaką kazał umieścić nad wejściem do prosektorium sądowego: „Hic

mors gaudet succurrere vitae et iustitiae”, co znaczy po polsku: „Tu śmierć cieszy się, że pomaga życiu i sprawiedliwości”. Napis ten widnieje tam do dnia dzisiejszego.

Kierownictwo Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej po śmierci prof. Siengalewicza objął dr med. Edmund Chróścielewski (ur. w 1914 roku), który od dnia 1 grudnia 1951 roku pełnił funkcję p.o. kierownika a od grudnia 1954 roku kierownika. W dniu 1 grudnia 1954 roku dr med. Edmund Chróścielewski uzyskał tytuł zastępcy profesora, a 29 stycznia 1955 roku tytuł docenta, natomiast 1 stycznia 1966 roku profesora nadzwyczajnego.

W tym czasie w Katedrze prowadzono intensywne badania z zakresu tanatologii sądowo-lekarskiej, a zwłaszcza przyczyn umieralności okołoporodowej, zatruc grzybami oraz zagadnieniami wypadkowości drogowej (praca doktorska Władysława Koski o wypadkach drogowych na terenie Poznania, 1967). Ponadto zajmowano się metodyką badań chemiczno-toksykologicznych, zwłaszcza wykrywania alkaloidów, serohematologią sądowo-lekarską. Do roku 1953 przy katedrze działał Ośrodek Toksykologii Przemysłowej, którego zadania przejął Ośrodek Badawczo-Leczniczy Chorób Zawodowych. Natomiast w 1955 roku działał przy katedrze Zespół Orzekający do Spraw Sądowo-Lekarskich powołany przez rektora Akademii Medycznej do wydawania opinii w sprawach spornych, m.in. przeciwko pracownikom służby zdrowia.

Z prac naukowych na szczególną uwagę zasługują prace: Marii Kapczyńskiej (wspólnie z prof. Dadlezem i Wójciakową z Zakładu Farmakologii), będąca schematem analizy jakościowej alkaloidów (1954-1955); Edmunda Chróścielewskiego, Stefana Raszei i Haliny Seyfriedowej, dotycząca zagadnienia patomorfogenezy niedodmy płuc u noworodków, w tym zależności między wyglądem błon szklistych a długością życia dziecka po urodzeniu (1962); Edmunda Chróścielewskiego i Haliny Seyfriedowej – będąca podręcznikiem sekcji zwłok płodu i noworodka, który ukazał się w dwu wydaniach w języku polskim (1954 i 1956) oraz w języku rosyjskim (1962). W tym zakresie problematyki badawczej Tadeusz Marcinkowski wykazał m.in. zmiany morfologiczne w ośrodkowym układzie nerwowym płodów i noworodków w zespole niedodmowym, wskazując, że zmiany występują w warstwie ziarnistej mózdzku.

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej w 1957 roku zorganizował Krajową Naradę Roboczą, tematem której była urazowość wśród dzieci. Podkreślano w niej zwłaszcza aspekt profilaktyczny.

W Polsce po raz pierwszy w Zakładzie Medycyny Sądowej w Poznaniu wprowadzono metodę enzymatyczną (ADH) do rutynowanych badań zawartości alkoholu etylowego w płynach ustrojowych. W zakładzie stosując tę metodę wykonano szereg prac eksperymentalnych, m.in. nad jej przydatnością w ocenie źródeł błędów w badaniach sądowo-lekarskich (J. Pfeiffer, 1963), przenikaniem płynów konserwujących przez ścianę pęcherza moczowego (T. Marcinkowski i J. Pfeiffer, 1962) oraz przemianą alkoholu etylowego w tkance mózgowej.

W tym okresie ukazał się dla studentów wydziału prawa skrypt pt. „Przewodnik do nauki medycyny sądowej” (1958) przygotowany przez E. Chróścielewskiego, a także praktyczny podręcznik dla studentów medycyny napisany przez Edmunda Chróścielewskiego i Stefana Raszeję pt. *Zarys techniki sekcji zwłok z uwzględnieniem metodyki sądowo-lekarskiej* (PZWL, 1961 i 1970).

W tym czasie zajmowano się także zagadnieniami ubocznego działania antybiotyków, coraz częściej wprowadzanych do leczenia. Obszerna monografia na ten temat pt. *Śmiertelne powikłania po zastosowaniu antybiotyków* (E. Chróścielewski i T. Marcinkowski), ukazała się w dwu wydaniach w 1964 i w 1966 roku. Natomiast K. Gniewkowska i T. Marcinkowski wykazali, że dodatnia próba penicylinowa u dzieci wypada znacznie częściej w następstwie uprzedniej hydrolizy penicyliny (1964).

Ponadto udoskonalono i wprowadzono usprawnienia w metodyce badania dowodów rzeczowych, co widać na przykładzie pracy habilitacyjnej Haliny Seyfriedowej pt. *Czynnik T i jego znaczenie w serohematologii sądowej* (1961) oraz Stefana Raszei nad swoistymi fitoaglutyninami z owocnika *Laccaria laccata* (1963-1964). Natomiast Tadeusz Marcinkowski opracował praktyczną modyfikację próby Lattes’a, a także m.in. sposób wykrywania antygenów grupowych w śladach krwi za pomocą połączonych i zmodyfikowanych metod: absorpcji, elucji aglutynin i potrójnie wiążącej aglutynacji (1965), ułatwiający badanie dowodów rzeczowych. Zygmunt Przybylski zajmował się badaniem śladów nasienia poprzez wykrywanie kwaśnej

fosfatazy po uprzednim dokonaniu elektroforezy w żelu skrobiowym i w 1967 roku obronił na ten temat pracę doktorską. W równoległych badaniach Maria Krzymańska opracowała zagadnienie wykrywania czynnika Rh w śladach krwawych.

W zakładzie zajmowano się także zagadnieniami postrzałowych uszkodzeń ciała, stąd Tadeusz Marcinkowski w swojej pracy habilitacyjnej w 1965 roku wskazał na zmiany termiczne występujące w kościach po wystrzałach z broni sportowej małoskalibrowej, co w pewnym zakresie pozwala na ocenę odległości strzału. Z działaniem termicznym związane jest w dużej mierze zjawisko zniekształcania się pocisków, co wykazali: T. Marcinkowski (1964) oraz T. Marcinkowski wspólnie z Z. Przybylskim (1967).

Zakład nawiązał również współpracę z I Kliniką Położnictwa i Chorób Kobietych AM w Poznaniu. Dzięki tej współpracy Zbigniew Stomko i Tadeusz Marcinkowski wskazali na istotną rolę oznaczeń cech fenotypowych i genotypowych układu Rh dla oceny prawdopodobieństwa wystąpienia konfliktu serologicznego między matką i płodem.

W roku 1967 Zakład Medycyny Sądowej w Poznaniu, jako pierwszy w naszym kraju i w krajach socjalistycznych, zorganizował I Krajową Konferencję Naukową poświęconą problematyce farmakologicznego dopingu w sporcie. W tym okresie Marian Stochaj zajmował się badaniami płuc noworodków (praca doktorska: *Niektóre wykładniki dojrzewania płuc w aspekcie sądowo-lekarskim*, 1974).

Z placówki tej wyszło grono samodzielnych pracowników nauki, którzy objęli kierownicze stanowiska w wielu zakładach naukowych: dr med. Stanisław Łaguna – prof. nadzw. w Katedrze Medycyny Sądowej AM w Warszawie, dr med. Ryszard Fidelski – prof. nadzw. i kierownik Katedry Patologii WAM w Łodzi, dr med. Halina Seyfriedowa – prof. nadzw. kierownik Zakładu Serologii Instytutu Hematologii w Warszawie, dr med. Stefan Raszeja – prof. nadzw. i kierownik Katedry Medycyny Sądowej AM w Gdańsku, równocześnie rektor tej uczelni, prof. dr hab. Tadeusz Marcinkowski – kierownik Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej PAM w Szczecinie, dr prawa, lek. med. Józef Radzicki – prof. nadzw. Uniwersytetu Poznańskiego, dr med. Władysław Widy – docent w AM w Warszawie, dr med. Henryk Kopczyk – kierownik Zakładu Anatomii Patologicznej w Szpitalu w Zakopanem.

Ryc. 3. Zdjęcie sali wykładowej znajdującej się na terenie Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej – wykład prof. Chróścielewskiego.

Fig. 3. Picture of the lecture hall in the Chair and Department of Forensic Medicine – a lecture by Professor Chróścielewski.

Prof. Edmund Chróścielewski zajmował się problematyką martyrologii i okupacji hitlerowskiej, dziejami tajnego nauczania medycyny i farmacji, zagadnieniami etyczno-moralnych eksperymentów i badań medycznych na ludziach czy sądowo-lekarskimi aspektami rekonstrukcji zbrodni katyńskiej. Powyższa tematyka badawcza ma wyjątkowy wymiar, opiera się bowiem na osobistych przeżyciach profesora Chróścielewskiego, jako uczestnika czynnej walki z okupantem. Prof. Edmund Chróścielewski zmarł w dniu 21.04.1998 roku.

W latach 1985-2007 kierownikiem Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu został profesor dr hab. med. Zygmunt Przybylski, wychowanek prof. E. Chróścielewskiego. Przed objęciem funkcji kierownika katedry pełnił obowiązki kierownika Pracowni Serohematologicznej.

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej w Poznaniu w okresie działalności prof. Zygmunta Przybylskiego w 1979 roku, jako pierwsza w Polsce, wprowadziła do badań układ HLA (zgodności tkankowej) w procesie ustalania spornego ojcostwa. W zakresie możliwości badawczych uwzględniono dodatkowo polimorfizm genetyczny i jego przydatność w ekspertyzach serologicznych oraz zagadnienia częstości genotypowych, fenotypowych i haplotypowych HLA

w różnych jednostkach chorobowych. W Zakładzie prowadzono także badania cytogenetyczne uwzględniające polimorficzne cechy chromosomów człowieka. Profesor dr hab. n. med. Roman Wachowiak wykonał pierwszą analizę z wykorzystaniem układu GC/MS w diagnostyce śmiertelnego zatrucia fluoroocetanem (1987). Organizacja i rozwój badawczy poznańskiego zakładu postępował szybko, bowiem w miarę pojawiania się nowych osiągnięć naukowych, zarówno w zakresie medycyny sądowej, jak też kryminalistyki, wprowadzono je natychmiast w zakres swojej rutynowej działalności.

W związku z rozwojem biologii molekularnej została utworzona Pracownia Hemogenetyczna, która w 1994 roku zainicjowała w kraju wydawanie opinii w zakresie spornego ojcostwa, uwzględniających wynik badania DNA.

W latach 80-tych ubiegłego wieku w zakładzie utworzono wiodącą w kraju Pracownię Antropologiczną, zajmującą się badaniami identyfikacyjnymi głównie zwłok i szczątków ludzkich oraz Zespół Badania Wypadków Drogowych zatrudniający inżynierów z zakresu rekonstrukcji wypadków drogowych.

Katedra współpracowała z Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich. W tym zakresie pracownicy zakładu (dr med. Marian Stochaj i dr med. Czesław Żaba) uczestniczyli w ekshumacji ofiar okresu stalinizmu na terenie Poznania. Dr med. Marian Stochaj i dr med. Czesław Żaba byli członkami Okręgowej Komisji w Poznaniu – Główniej Komisji Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, Instytut Pamięci Narodowej w latach 1994-1997.

Od 2003 roku istnieje przy Katedrze Koło Młodych Medyków Sądowych Studenckiego Towarzystwa Naukowego, które zrzesza studentów nie tylko Uniwersytetu Medycznego wszystkich wydziałów, lecz i innych uczelni (Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu). Wiodące problemy badawcze Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu wynikają z konkretnych zagadnień praktycznych, powstałych z prac usługowych dla organów ścigania i sprawiedliwości.

Wykładowcami pracy dydaktyczno-wychowawczej, prowadzonej w Katedrze w tym czasie są stopnie naukowe, jakie tu uzyskano: dr hab. Roman Wachowiak (1982), dr n. biol. Hanna Mogilnicka (1984), dr n. biol. Janina Bowszyc (1986), dr n.

biol. Barbara Janus (1986), dr med. Janusz Kofowski (1993), dr med. Krzysztof Kordel (1993), dr med. Czesław Żaba (1994), dr med. Abdul Nour Rahhal (1994), dr n. farm. Dominik Wawrzyńczak (1996), dr. med. Marzena Łabęcka (2004), dr n. med. Małgorzata Koralewska-Kordel (2006), dr n. biol. Dorota Lorkiewicz-Muszyńska (2007) i dr. med. Margit Kis-Wojciechowska (2010). W 1998 roku tytuł profesora uzyskał Roman Wachowiak.

W latach 2007-2009 kierownikiem Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu został profesor dr hab. n. med. Roman Wachowiak, zatrudniony w tutejszej Katedrze od 1980 roku, który od 1983 roku pełnił obowiązki kierownika Pracowni Analizy Chemicznej Związków Toksycznych i Dopingowych, a od 1993 roku jest koordynatorem zajęć ze studentami anglojęzycznymi. Profesor R. Wachowiak przyczynił się do rozwoju bazy aparaturowej Katedry, którą aktualnie tworzą systemy: GC – „headspace”, GC/MS, LC/MS/MS, spektrofotometrii UV/VIS, IMMUNO-CHEM-ELISA, zapewniające odpowiedni standard pracy naukowo-badawczej i usługowej, który umożliwił uzyskanie w roku 2010 międzynarodowej atestacji badań toksykologicznych GTFCH (Gesellschaft für Toksykologische und Forensische Chemie) w zakresie analizy alkoholu i związków psychoaktywnych.

W działalności naukowej prof. Romana Wachowiaka, należy wyróżnić autorstwo rozdziałów w monografiach: *Podstawy Higieny* pod red. J. Marcinkowskiego (Volumed, Wrocław 1997), *Współczesna Toksykologia*, pod red. J. Sieńczuka (PZWL, Warszawa 2004), *Osiągnięcia w chemii leków* pod red. A. Jelińskiej, B. Marcinca (Kontekst, Poznań 2007). Profesor Roman Wachowiak przeprowadził remont pracowni toksykologii, unowocześnił proces rejestrowania i raportowania protokołów sekcji zwłok wprowadzając system radiowo-komputerowy. Twórczy wysiłek profesora Romana Wachowiaka włożony w modernizację zakładu może służyć przykładem, jak wiele udoskonaleń można dokonać w tak krótkim czasie.

Uzupełnieniem szerokiej działalności naukowej pracowników zakładu tego okresu, poza publikacjami w różnych czasopismach naukowych, były także liczne rozdziały w podręcznikach dla potrzeb dydaktycznych i szkoleniowych: *Problematyka prawna i techniczna wypadków drogowych*, Instytut Ekspertyz Sądowych, Kraków 1995, rozdział

Medycyna wypadkowa; Medycyna Pracy, pod red. Jerzego T. Marcinkowskiego, Poznań 1996; rozdział: *Orzecznictwo ubezpieczeniowe w medycynie pracy, Podstawy Higieny*, pod red. Jerzego T. Marcinkowskiego, Volumed, Wrocław 1997; rozdziały: *Higiena w prosektorium, Postępowanie ze zwłokami, Grzebanie zwłok; Ginekologia. Podręcznik dla lekarzy i studentów*, pod red. Zbigniewa Słomko, PZWL 1997; *Proces hamowania samochodu a bezpieczeństwo w ruchu drogowym, rozdział Ustalenie prędkości pojazdu w chwili wypadku na podstawie obrażeń ofiary*, Wydawnictwo ITE, Poznań-Radom 2002.

Godne uwagi są również inne teksty naukowe: *Prosektorium. Higiena Profilaktyczna w zawodach medycznych*, 2002; *Zakażenia chirurgiczne*, pod red.: Michała Drewsa i Ryszarda Marciniaka, 2008; *Położnictwo i ginekologia. Podręcznik dla studentów*, pod red.: Tadeusza Pisarskiego, 1998; *Andrologia*, pod red. Mariana Semczuka, Macieja Kurpisza, 1998; *Ginekologia*, pod red. Zbigniewa Słomko, 2008.

Ryc. 4. Zdjęcie sali wykładowej po remoncie w 2010 roku.

Fig. 4. Picture of the lecture hall after the renovations in 2010.

Katedra Medycyny Sądowej kształci także nowych specjalistów z zakresu medycyny sądowej oraz toksykologii, hemogenetyki i antropologii. W Kate-

drze Medycyny Sądowej mieści się siedziba Wielkopolskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii, obejmująca swym działaniem województwo wielkopolskie i lubuskie.

Katedra była organizatorem zjazdu naukowego Polskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii o zasięgu krajowym i zagranicznym (1987) oraz kilku sympozjów ogólnokrajowych, tj. Ogólnopolskich Sympozjów Naukowych Dni Orzecznictwa Lekarskiego 2005, 2006 i 2007, dwóch konferencji toksykologicznych (1995 i 2009). Pracownicy katedry aktywnie uczestniczyli we wszystkich zjazdach i konferencjach nie tylko krajowych, lecz także zagranicznych.

W tym czasie pracownicy zakładu pełnili ważne funkcje na uczelni, w samorządzie lekarskim i innych organizacjach. Prof. Z. Przybylski w latach 1978-1989 pełnił funkcję dziekana Wydziału Pielęgniarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu, a od roku 1985 jest przewodniczącym Uczelnianej Komisji Bioetycznej. W latach 1987-1995 (przez trzy kadencje) oraz w latach 2001-2007 (przez dwie kadencje) pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii (zorganizował VIII Zjazd PTMSiK w Poznaniu w 1987 roku). Prof. Zygmunt Przybylski był aktywnie zaangażowany w działalność Uczelnianego Klubu i Zarządu Środowiskowego Akademickiego Związku Sportowego, a od 1972 roku do chwili obecnej jest członkiem Światowej Komisji Medycznej Federacji Sportu Akademickiego (FISU). Dr n. med. Czesław Żaba w latach 1996-2005 był kuratorem Domu Studenckiego „Wawrzynek”, a obecnie jest członkiem Sądu Koleżeńskiego Polskiego Stowarzyszenia Biegłych Sądowych ds. Wypadków Drogowych. Dr med. Krzysztof Kordel przez dwie kadencje w latach 2001-2009 pełnił funkcję Okręgowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej Wielkopolskiej Izby Lekarskiej, a wcześniej przez 8 lat był wiceprezsem Okręgowego Sądu Lekarskiego. W 2009 roku został wybrany na Prezesa Wielkopolskiej Izby Lekarskiej.

Od dnia 1 października 2009 roku kierownikiem Zakładu i Katedry Medycyny Sądowej w Poznaniu został dr n. med. Czesław Żaba.

PIŚMIENICTWO

1. Łaguna S.: Opis Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Poznańskiego i jego organizacja. Odbitka z „Czas. Sądowo-Lekarskiego“. 1939, XII. Nr 2.

2. Łaguna S.: Pamięci prof. dr. St. Horoszkiewicza. Archiwum Medycyny Sądowej Psychiatrii Sądowej i Kryminalistyki. T. I, Warszawa 1959: 21.

3. Różycki S.: Państwowy Uniwersytet Niemiecki w Poznaniu 1941-1945. Now. Lek. 1945, 52, 3-4.

4. Marcinkowski T.: Profesor Stefan Horoszkiewicz (1874-1945) założyciel Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Poznaniu. Tygodnik Lekarski. 1975, T. XXX, 36.

5. Raszeja S.: Działalność naukowa Stefana Horoszkiewicza – refleksje osobiste. Arch. Med. Sąd. Kryminol. 1986, T. XXXVI, 2: 126.

6. Raszeja S.: Anegdota i sentencje profesora Sergiusza Schilling-Siengalewicza. Pomorze. 1990, 3-4: 21.

7. Siengalewiczowa N.: Moje wspomnienia o Profesorze Sergiuszu Schilling-Siengalewicz w 40 rocznicę śmierci. Arch. Med. Sąd. i Kryminol. 1991, 2: 95.

8. Marcinkowski T.: Pięćdziesięciolecie Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej AM w Poznaniu. Arch. Med. Sąd. i Kryminol. 1974, XXIV, 1: 152-155.

9. Chróścielewski E.: Polskie Towarzystwo Medycyny Sądowej i Kryminologii Oddział Poznański. Dzieje Naukowych Towarzystw Medycznych w Poznaniu w latach 1932-1983: 166-172.

10. Chróścielewski E., Raszeja S.: Profesor dr med. Sergiusz Schilling-Siengalewicz. Wkład lekarzy i farmaceutów wielkopolskich do rozwoju nauk medycznych. Warszawa – Poznań. 1973: 102.

11. W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920-1970. Akademia Medyczna w Poznaniu: 23-24, 81, 98.

12. 25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu, Akademia Medyczna w Poznaniu 1974: 257-258.

Adres do korespondencji:
Czesław Żaba
czaba@ump.edu.pl
tel. + 48 61 854-64-21